

Lausunto

31.01.2022

Asia: VN/13615/2019

Lausuntopyyntö valtioneuvoston periaatepäätökseksi liikenneturvallisuusstrategiasta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Suomen Purjehdus ja Veneily ry (SPV) kiittää lausuntopyynnöstä koskien valmisteilla olevaa valtioneuvoston periaatepäätöstä liikenneturvallisuusstrategiasta VN/13615/2019 sekä mahdollisuutta lausua myös muista tausta-aineistoista, jotka liittyvät hankkeeseen. SPV toimii liikenneturvallisuusstrategian yhtenä sidosryhmäedustajana ja edustaen yli 61 000 veneilijän seurakenttää.

Valmisteltavana olevan liikenneturvallisuusstrategia tavoitteena on parantaa liikenneturvallisuutta kaikkien liikennemuotojen osalta. Samalla se on pitkän aikavälin strategisen ohjauksen väline. Visiona on, että kaikki liikennemuodot ovat vuoteen 2050 mennessä niin turvallisia, ettei kenenkään tarvitse kuolla tai loukkaantua vakavasti liikenteessä. Lausumme asiasta liittyen vesiliikenteen tavoitteisiin.

Strategiatyön tavoitteena on ollut määritellä tavoitteet ja niiden toteuttamiseksi tehokkaat ja vaikuttavat keinot. Pidämme strategiatyössä tehtyjä linjauksia hyvinä. Linjaukset ja toimenpiteen, joista osaan otamme kantaa lausunrossamme ovat jaettavissa eri teemojen alle. 1) liikenneturvallisuus on koko yhteiskunnan yhteinen asia, 2) päätöksenteon on perustuttava tietoon, 3) eri toimijoiden liikenneosaamista on lisättävä, 4) asenteiden on muututtava liikenteessä, 5) liikennejärjestelmän ja sen kaikkien osien on oltava turvallisia, 6) teknologinen kehitys tuo turvallisuutta sekä 7) lainsäädännön on edistettävä turvallisuutta. SPV:n mielestä on mahdollista, että strategian viisivuotiskaudella 2022–2026 saavutetaan toimenpideohjelmassa kirjatut tavoitteet, erityisesti kun työssä keskitytään vaikutukseltaan merkittäviin toimenpiteisiin.

SPV ry:een kuuluu 313 jäsenseuraa. Olemme kysyneet mielipiteitä seurojemme kommodoreilta liittyen strategiaan. Keskeisimpiä seurojemme esille tuomista turvallisuutta lisäävistä toimenpiteistä ovat ennen kaikkea koulutuksen lisääminen sekä myös veneiden katsastusjärjestelmä.

Sadat veneilyseurat tekevät turvallisuusviestintää ja kouluttavat veneilijöitä. Seurat kouluttavat SPV:n oman, viranomaisen auditoiman, koulutusjärjestelmän mukaisesti, myös sähköisellä oppimisympäristöllä. Monessa seurassa tehdään yhteistyötä myös muiden koulutusjärjestelmien kanssa. Omassa koulutusjärjestelmässämme opetusta annetaan erityyppisten veneiden hallintaan, venetekniikkaan ja navigointiin aina kansainvälisiin vaatimuksiin asti. SPV:n Venepääällikkötutkinto täyttää YK:n Euroopan talouskomission sisävesiliikennetyöryhmän päätöslauselman nro 40 tutkintovaatimukset. Pidämme toimenpideohjelman tavoitetta 40 erittäin tärkeänä, sillä se tukee hyvää turvallisuuskehitystä vesiliikenteessä ja parantaa veneilyyn liittyvää osaamista.

Toimenpiteessä todetaan, että veneilyverkoston alaisuuteen perustetaan alatyöryhmä, joka suunnittelee ja kehittää koulutusorganisaatioiden toimintaa sekä koulutusten sisältöjä. Esille nostetaan myös sähköiset oppimisympäristöt, verkkokurssit ja niiden kehittäminen.

Veneiden kunto ja niiden säännöllinen huoltaminen on keskeinen turvallisuusteko. Katsastusjärjestelmämme on tunnettu ja siitä otetaan mallia paitsi kotimaassa, myös kansainvälisesti. Suomen Purjehdus ja Veneily ry:n roolina keskeisten toimijoiden joukossa on toimia turvallisuuden ja koulutuksen, sekä vastuullisen vesillä liikkumisen edistäjänä.

- Päätöksenteon on perustuttava tutkittuun tietoon

SPV:n painottaa myös omassa strategiassaan tietoon perustuvaan johtamista ja tuemme tiedolla johtamisen kulttuuria. Päätösten ja resurssien kohdentamisen pitää perustua tutkittuun tietoon.

Toimenpiteet ovat sitä merkityksellisempiä, mitä paremmin ne suunnataan ilmiön syihin, ei vain havaitun negatiivisen ilmiön kieltämiseen. Esimerkkinä voi käyttää alkoholin tai muiden päihteiden käyttöä vesillä. Ratkaisuja on löydettävissä käyttäytymisen ja tapojen seuraamisesta. Vesillä hukkumiskuolema tapahtuu todennäköisemmin henkilölle, jolla on tapana liikkua vesillä päihtyneenä. Ikääntyneiden liikkuminen päihtyneenä pienellä soutuveneellä kotirannan läheisyydessä tulisi selväsanaisesti todeta riskikäyttäytymiseksi. Viestinnässä tulisi korostaa myös oman vastuun merkitystä sekä vaaraa, jota aiheutetaan toisille.

Kun turvallisuutta lisäävien toimenpiteiden tavoite on muuttaa turvallisuusasennetta, tuloksia tulisi seurata toteutuneessa turvallisuusasenteen muutoksessa kohderyhmässä, ei esimerkiksi toteutetun

mediakampanjan näkyvyydessä. Jos mittari määritellään tavoitteen mukaan, saadaan kampanjalla myös parempi vaikuttavuus.

- Liikenneturvallisuus on koko yhteiskunnan yhteinen asia

Turvallisuuskulttuuri muodostuu useamman asian yhteisvaikutuksesta. Näitä ovat veneilijän tiedot, taidot, rajoitukset ja yhteiset pelisäännöt. Oppeja ja kokemuksia kerätään monesta lähteestä. Vesillä liikkujien kanssa toimijoita ovat paitsi toiset veneilijät ja seuratoiminta, myös monet yritykset kuten veneiden ja venetarvikkeiden myyjät sekä monet muut alan palveluja myymät toimijat. Onnettomuuden sattuessa pelastusviranomaiset, kuten pelastuslaitos sisävesillä ja merivartiosto rannikolla yhdessä Suomen Meripelastusseuran vapaaehtoisten meri- ja järvipelastajien kanssa auttavat vesillä liikkujaa. Myös Meriliikenteen ohjauksella on merkittävä rooli vesillä liikkujien turvallisuuden osalta, vaikka sitä monet eivät aina huomaa, tai edes tiedä. Viranomaisen rooli keskeisenä turvallisuuden kehittäjänä unohdetaan myös usein. Hyvin suunniteltu ja selkeästi toteutettu roolien jako kaikkien osalta auttaa turvallisuuskulttuurin parantamisessa. Hyvä turvallisuuskulttuuri vesillä edellyttää hyvää turvallisuusjohtamista ja runsaasti koulutusta ja kokemusta vesillä liikkujille.

Liikenneturvallisuusstrategia linjaa, että vesiliikenteen turvallisuusviestinnän rahoitus pohjaa pyritään vahvistamaan. Tämä on erittäin tärkeää toimenpide ja rahoitusinstrumentit tulisi laajentaa koskemaan myös muita, kuin puhtaasti viestinnällisiä keinoja. Viranomaisten, sidosryhmien, koulutusorganisaatioiden, myös peruskoulun, välisen yhteistyön on oltava tiivistä. Turvallisen liikennekasvatuksen tavoitteita tulisikin työstää tiiviissä yhteistyössä LVM:n ja OPM:n hallinnonalojen kesken. Näin tavoitteet saadaan myös toteutettua strategian seuraavalla viisivuotiskaudella.

- Vesiliikennekuolemien vähentäminen

Vakavien vammautumisten ja kuolemaan johtavien onnettomuuksien taustalla on harvoin yksittäinen tekijä. Onnettomuuksia voidaan ehkäistä tunnistamalla niihin johtavat syyt ja poistamalla tai vähentämällä näitä vaaroja. Erityisesti lyhyt reagointiaika lisää riskejä. Tämä koskee myös vesiliikennettä. SPV:n jäsenseuroissa ollaan huolestuneita kasvavista nopeuksista, erityisesti ahtailla väylillä ja satamien läheisyydessä.

Vesillä liikkujan turvallisuutta uhkaavia, jopa vaarallisia kombinaatioita ovat huoltamaton vene ja kokematon veneilijä, meriteiden sääntöjä tuntematon veneilijä ruuhkaisella väylällä ja erityisen nopeat veneet ja alkoholi. Tähystyksen ja maisemanavigointiosaamisen puute heikentää turvallisuustilannetta vesillä merkittävästi. Parantaakseen veneilyn turvallisuutta SPV pitää yllä kattavia ja toimivia koulutus- ja katsastusjärjestelmiä, joissa keskitytään myös käytännön osaamiseen.

- Asenteiden on muututtava liikenteessä

Turvallisuuteen liittyvät asenteet muuttuvat. Pelastusliivien käyttö yleistyy ja suhtautumien alkoholin käyttöön vesillä kiristyy. Keskustelu promillerajan laskusta on ajankohtainen myös jäsenseurojemme näkökulmasta siitäkkin huolimatta, ettei alkoholin käyttö näyttele erityisen suurta roolia seurojemme veneilyharrastuksessa. Myös vakavat onnettomuudet ovat harvinaisia. Kyselymme mukaan kuolemaan johtaneita onnettomuuksia ei ollut tapahtunut lainkaan seurojemme toiminnassa.

SPV on sitoutunut toimenpideohjelman tavoitteeseen, jossa on toteutuksena selvitys, jonka pohjalta mahdollisesti esitetään pelastusliivien / kelluntapukimien käytön lisäämistä, koska ne tutkitusti parantavat veden varaan joutuneen henkilön selviytymismahdollisuuksia ja helpottavat henkilön etsintää ja pelastamista. Nykyisessä vesiliikennelaissa päälliköllä on velvollisuus vastata siitä, että kelluntapukineet ovat helposti saatavilla ja oikein päälle puettuina. Vesikulkuneuvossa olevilla henkilöillä tulee olla kelluntavälineet puettuina sään, aallokon, vesikulkuneuvon kunnan tai muiden olosuhteiden niin edellyttäessä. Olosuhteet, joihin viitataan täytyvät erittäin usein, ja olisi hyvä, että jo nyt vesiliikenteen valvonnassa otettaisiin huomioon tämä vaatimus. Erityisesti kylmä vesi, pimeys ja suuret nopeudet ovat näitä olosuhdetekijöitä.

Liikenneturvallisuusstrategian vesiliikenteen työryhmässä nostettiin esiin mahdollisuus laajentaa pelastusliivien ja muiden kelluntapukineiden käyttösuositusta myös pienempiin moottoriveneisiin ja soutuveneisiin. Vaatimus voisi olla esitettynä mahdollisesti vastaavalla tavalla kuin pyöräilykypärien osalta on kirjattu. Tämä ei kuitenkaan yksinään riitä muuttamaan riskiryhmien käyttäytymistä, varsinkaan kun valvontaa on vaikea lisätä. Tilastoitu ja tutkittu tieto pitää olla turvallisuuskampanjoiden perustana. Kuolemaan johtavissa vesiliikenneonnettomuuksissa on OTKES:n mukaan osallisena lähes yksinomaan soutu- ja moottoriveneitä, ja tyypillinen onnettomuudessa ollut henkilö on yli 55-vuotias mies. Ikä ei kuitenkaan yksin selitä riskikäyttäytymistä ja ikääntyneiden joukko on kunnoltaan ja taidoiltaan hyvin heterogeeninen ryhmä.

Yleisin syy onnettomuuteen on veneen kaatuminen tai kallistuminen. Onnettomuuksia tapahtuu sisävesillä lähes kolme kertaa enemmän kuin merialueilla. Tarkempaa tietoa siitä, missä onnettomuudet tapahtuvat, ei vielä kerätä, tai tuoda tilastoihin riittävän kattavasti. Koska onnettomuusvenetyyppi on useimmiten soutuvene tai pieni moottorivene, myös veneen tyypistä tulisi jatkossa olla nykyistä tarkemmat tiedot. Nyt onnettomuudet kirjataan liian yleisellä tasolla. Onnettomuuksien tilastoinnissa tulisi aina myös näkyä, käyttivätkö onnettomuudessa olleet henkilöt pelastusliivejä/kelluntapukineita. Vesiliikenteen kampanjoiden suuntaamisen on ehdottomasti perustuttava tilastoituun tietoon, ja kampanjat on kohdennettava tehokkaasti riskiryhmiin. Myös viestintäkampanjoiden kuvakieli on sovittava oikealle kohderyhmälle.

Omien taitojen arvioiminen ja veneen kunnosta huolehtiminen on otettava jatkossa paremmin esille. Venetyypin soveltuvuuden arvioiminen kullekin vesialueelle ja taitojen riittävyys sää- ja veneilyolosuhteisiin nähden vaatii kokemusta. On turvatonta lähteä liian pienellä tai huonokuntoisella veneellä pitemmälle matkalle. Veneiden kunnosta huolehtiminen on SPV:n jäsenseuroissa aina ollut keskeisellä sijalla, ja veneiden katsastukset eri vesialueille toimivat hyvin. Hyvän turvallisuusasenteen jakaminen esimerkein ja teoin toisille veneilijöille tulisi yleistyä. Turvallisuusviestintää voi tehdä myös positiivisten esimerkkien avulla.

- Liikennejärjestelmän, ja sen kaikkien osien on oltava turvallisia

Väylien turvallisuus on Suomessa kiitettävän hyvällä tasolla. Merenkulun turvalaitteet ovat perusta turvalliselle vesiliikenteelle. Karttojen päivitys ja tiedotus muutoksista on hyvällä mallilla. Linjataulut ovat turvallisen kulun kannalta tärkeitä, eikä niitä saisi poistaa ilman alueen veneilijöiden kuulemista.

Vesillä liikkujien turvallisuutta edistävät meriteiden säännöt ja vesiliikennelaki kokonaisuudessaan. Näiden säädösten tuntemus ja ymmärrys mm. turvallisesta nopeudesta, ohittamisesta ja yhteentörmäämisen välttämisestä pitää varmistaa myös uusille veneilijöille. Lisäksi veneilijöiden osaaminen mm. veneen moottorin huollon tai sähköjen osalta, on varmistettava. Resurssit koulutuksen järjestämiseen ovat perinteisesti olleet hätkähdyttävän pieniä. Koulutusjärjestelmien kehittäminen on tapahtunut joko veneilijöiden itsensä rahoittamana tai järjestöjen toimesta.

Keskustelu osaamisvaatimuksista on ajankohtainen. Myös nuoret veneilijät tulisi huomioida jatkossa mm. koulutuskokonaisuuksien suunnittelussa siten, että koulutuksia kohdennettaisiin myös yli 15-vuotiaille nuorille, joilla on jo mahdollisuus veneillä itsenäisesti. Pelastautumis- ja turvallisuuskoulutus on yksityishenkilöille suhteellisen kallista. Sen saatavuus ja siihen mahdollisesti saatava taloudellinen tuki parantaisi veneilijöiden turvallisuutta. Kaikille tulisi taata tasavertainen mahdollisuus kouluttautua riippumatta asuinalueesta.

- Teknologinen kehitys tuo turvallisuutta

Toimenpide ohjelma sisältää mm. olosuhdetilannekuvan kehittämistä ja älykkään liikenneinfran kehittämistä. Nykyteknologia mahdollistaa myös sähköisten järjestelmien tuomisen ulkokäyttöön. Veneilijöille esimerkiksi ajantasaisen paikallisen säätiedon saatavuus on hyvin tärkeää.

Teknologian siirtyminen vesille erityisesti navigoinnin osalta on muuttanut käytäntöjä vesillä. Navigointi satelliittipaikannukseen perustuvan tekniikan avulla on nykypäivää. Veneen laitteiden automaattinen seuranta, ja uusien innovaatioiden tuominen veneilyyn parantaa turvallisuutta.

Laitteiden huolimaton tai osaamaton käyttö voi olla myös merkittävä turvallisuusriski. Siksi vain turvallisuusviestinnällä, ilman keskeisten veneilyyn liittyvien osa-alueiden opettelua ja koulutusta, ei saavuteta parasta lopputulosta. Myös asianmukaisen hätäilmoituksen tekeminen on osattava kaikissa olosuhteissa. Näitä asioita on voitava harjoitella osaavan kouluttajan kanssa.

- Sähköisen oppimisympäristön käyttö ja koulutusresurssien turvaaminen

Veneessä tapahtuvan koulutuksen lisäksi etäopetus ja -kurssit mahdollistavat vesillä liikkujan tietojen ja taitojen harjoittelun. Pandemian pakottamina olemme jo oppineet hyödyntämään webinaareja ja etäkokouksia. Sähköisen oppimisympäristön käyttö ja koulutusresurssien turvaaminen onkin yksittäinen erittäin tehokas teko vesiliikenteen turvallisuuden parantamiseksi. SPV:n Campus (campus.spv.fi) mahdollistaa verkkokurssien ja tutkintosuoritusten arvioinnin sähköisesti rannikon läheisyydessä.

Oma katsastusjärjestelmämme toimii myös sähköisin lomakkein, joita katsastajiemme on helppo käyttää veneiden kotisatamissa. Muita uusia innovaatiota voidaan hyvin, ja on syytäkin tuoda veneilyn ja vesillä liikkujien käyttöön.

Toimenpideohjelma kuvaa strategian saavuttamiseksi tarvittavat toimenpiteet vastuineen ja mittareineen. Sen sijaan toimenpideohjelmassa ei varmisteta kaikkien toimijoiden resursseja. Verrattuna tieliikenteen turvallisuuteen ja koulutukseen suunnattuihin varoihin, vesiliikenteen tilanne on kestävä. Veneilyn ja muun vesillä liikkumisen turvallisuuden edistämiseen niin koulutuksen kuin turvallisuusviestinnän keinoin on varmistettava vähintäänkin kohtuullinen rahoitus. Tämä voitaisiin mahdollistaa valtion talousarviossa taattavan lisärahoituksen avulla jo tämän strategiakauden aikana.

- Strategian toimijat

Suomen Purjehdus ja Veneily ry on ollut aktiivisesti mukana valmistelemissa Liikenneturvallisuusstrategiaa vesiliikenteen työryhmässä. SPV on ollut mukana myös valmistelemissa vesiliikennelakia, fossiilittoman liikenteen tiekartan sekä STM:n vapaa-ajan tapaturmien ehkäisyn toimenpideohjelmia. Pidämmekin tärkeänä, että SPV mainitaan keskeisenä toimijana myös dokumenteissa, jossa esitellään sektorin toimijoita. Toivoisimme, että asia korjataan Katsaus liikenneturvallisuuden nykytilasta -dokumenttiin.

Rosenberg-Kurki Mirja
Suomen Purjehdus ja Veneily ry Segling och Båtsport i Finland rf